

شدن میانگین نرخ ارتباط توزیع یکسان ندارد و عملاً کشورهای جهان سوم به طور نسبی هزینه بسیار بالاتری را به دوش می‌کشند. این به دو جهت است. یکی اینکه سهامداران و دولت‌هایی که از کسب مالیات از شرکت‌های بزرگ منتفع می‌شوند همه در کشورهای پیشرفته صنعتی قرار دارند، و دیگر اینکه چون قراردادهای ارائه اتصال به شبکه، معاهدات دو جانبه هستند، معمولاً یک واحد ضعیف جهان سوم در مقابل یک شرکت نیرومند چند ملیتی هیچگونه قدرت مانور ندارد و ناچار به پذیرفتن تعرفه‌های تحمیلی است. یک جنبه این مسأله می‌تواند در دستور کار WGIG قرار گیرد و آن کوشش برای دستیابی به راهکاری برای تعدیل تعرفه‌ها و شیوه انعقاد قراردادهای بین‌المللی میان ارائه‌کنندگان خدمات اینترنتی در سطوح مختلف است که ممکن است از طریق ایجاد مراکز اتصال شبکه‌ای ناحیه‌ای یا با یارانه‌های بین‌المللی صورت گیرد. از طرفی دیگر «راهبری اینترنت» و وظیفه کارگروه نمی‌تواند شامل از میان برداشتن نابرابری‌های اقتصادی و صنعتی در جهان باشد که یکی از تبعات آن این عدم توازن است، و نیز هرگونه کوشش کارگروه در جهت بازگرداندن نظام اتصال اینترنتی به یک نظام بین‌الدولی مانند سیستم تلفن حرکتی عبث و بی‌حاصل خواهد بود.

بخش ۲. دستور کار WGIG

در اعلامیه ۱۱ نوامبر ۲۰۰۴ سازمان ملل متحد مبنی بر تشکیل کارگروه راهبری اینترنت (۱)، ضمن یادآوری سه وظیفه کارگروه، به نقل از مارکوس کومر (۲) هماهنگ‌کننده سوئیسی تشکیل کارگروه آمده است که «مسایلی که انتظار داریم مورد بررسی قرار گیرند شامل مدیریت منابع اینترنتی، امنیت شبکه، جرایم اینترنتی spam، و تعدد زبان‌ها می‌باشد». در این فهرست اشاره مستقیمی به «حقوق مالکیت فکری» نشده است که در بحث‌های مقدماتی مطرح بود، ولی می‌توان فرض کرد این مبحث که وجوه مهم قابل بحث در سطح بین‌المللی دارد در دستور کار گنجانده شود یا حداقل در چارچوب دو موضوع «مدیریت منابع اینترنتی» و «جرایم اینترنتی» مورد بحث قرار گیرد. همچنین مارکوس کومر در سخنرانی‌های خود قبلاً به «هزینه اتصال» و مشکلاتی که بخصوص کشورهای فقیر در این رابطه دارند اشاره کرده بود ولی این موضوع ظاهراً در دستور کار نیست و احتمالاً در بخش دیگری از فعالیت‌های WSIS پیرامون مسایل خاص کشورهای در حال رشد مطرح خواهد شد. البته زمینه «spam» با موضوع اخیر بی‌ارتباط نیست که در همین بخش به آن اشاره خواهیم کرد. به هر حال به نظر می‌رسد همانطور که در بخش قبل پیش‌بینی کردیم WGIG، مجموعه متعادل متشکل از مسایلی که برای همه اقشار دست‌اندرکار اینترنت حایز اهمیت است برای بحث در قلمرو «راهبری اینترنت» برگزیده است، مجموعه‌ای وسیع‌تر از آنچه در دوران آغازین اینترنت می‌توانست مورد بحث متخصصان باشد، ولی نه آنقدر وسیع که در برگزیده ICT به مفهوم عام یا همه مسایل مورد بحث در زمینه جامعه اطلاعاتی باشد. در زیر هر یک از موضوع‌های ذکر شده در فوق را به اجمال بررسی می‌کنیم.

(2-1) مدیریت منابع اینترنتی

وقتی صحبت از منابع اینترنتی می‌شود معمولاً دو منبع شماره‌های اینترنتی (IP Numbers) و نام‌های دامنه اینترنتی (Internet Domain Names) مورد نظر است. برای اینکه یک دستگاه سخت‌افزاری (مانند رایانه شخصی، رایانه کارگزار، مسیریاب، ...) دارای هویت اینترنتی باشد، یعنی در شبکه جهانی اینترنت قابل شناسایی باشد، لازم است این دستگاه دارای یک شماره اینترنتی منحصر به فرد باشد. شماره اینترنتی از چهار جزء - . - . - تشکیل شده است که هر جزء عددی از ۰ تا ۲۵۵ است. این صورت شماره‌گذاری که به IP Version 4 یا به اختصار IPv4 معروف است هنوز معمول‌ترین روش شماره‌گذاری

است. از آنجا که حفظ کردن تعداد زیادی شماره چهار جزئی کار ساده‌ای نیست، کاربر عادی معمولاً از نام دامنه اینترنتی استفاده می‌کند که گویاتر است و به خاطر سپردن آن ساده‌تر. مثلاً نام دامنه www.nic.ir نماینده ۹۶، ۷۰، ۲۲۵، ۱۹۴ است. وقتی نام دامنه را در صفحه مرورگر تایپ می‌کنیم، این نام به کارگزاری فرستاده می‌شود که کار آن ترجمه نام به شماره اینترنتی است و این شماره را برای اتصال مقصد مورد نظر در اختیار شبکه قرار گیرد. جزء اول سمت راست نام اینترنتی یا کد دو حرفی استاندارد اسامی کشورها و بعضی مناطق دیگر جهان است (مثل ir، برای ایران jp، برای ژاپن tv، برای جزایر تووالو، ...)، یا یکی از پسوندهای عام مانند .com، .net، ... نوع اول را دامنه مرتبه اول کشوری (۱) (به اختصار، ccTLD) و نوع دوم را دامنه مرتبه اول عمومی (۲) (به اختصار gTLD) می‌نامند. بیش از ۲۴۰ دامنه کشوری و در حال حاضر ۱۵ دامنه مرتبه اول عمومی وجود دارد. از آنجا که نشانی هر دستگاه متصل به اینترنت باید به طور منحصر به فرد قابل شناسایی باشد، نوعی هماهنگی جهانی برای توزیع و حفاظت شماره‌ها و نام‌های اینترنتی لازم است. این هماهنگی شامل نظارت و مدیریت داده‌های تعدادی کارگزار مادر موسوم به کارگزارهای ریشه (۳) است که در آن اطلاعات مربوط به دامنه‌های مرتبه اول نگهداری می‌شود و مراجع نهایی نشانی‌یابی در جهان‌اند. این وظایف همواره به عهده سازمانی به نام IANA (۴) بوده است که از آغاز تا مدتی عملاً به دست یکی از پیشگامان اینترنت به نام جان اتان پوستل (۵)، استاد دانشگاه کالیفرنیا جنوبی اداره می‌شد. از اواخر سال ۱۹۹۸ با تأسیس ICANN، اداره IANA به ICANN سپرده شد. به دلایلی، مدیریت این سه منبع اینترنتی، یعنی شماره‌های اینترنتی، نام‌های دامنه اینترنتی و کارگزارهای ریشه به یکی از مسایل جنجالی راهبری اینترنت مبدل شده است. در زیر سعی خواهیم به طور خلاصه اهم موضوع‌های مورد بحث را تشریح کنیم هر چند که ناچاریم بررسی بعضی دلایل ریشه‌ای مناقشات را به بخش مربوط به ICANN موکول کنیم.

(2-1-1) شماره‌های اینترنتی

در مورد شماره‌های اینترنتی، IPv4 کلیه شماره‌های قابل تخصیص را IANA میان چهار مرکز ثبت منطقه‌ای توزیع کرده است که این چهار مرکز ثبت نیز به نوبه خود شماره‌ها را میان ارائه دهندگان عمده خدمات اینترنتی (در حال حاضر حدوداً ۸۰۰۰ سازمان در سراسر جهان) توزیع می‌کنند. این چهار مرکز ثبت عبارتند از: APNIC برای ناحیه اقیانوس آرام و جنوب آسیا (RIPE، برای اروپا، خاورمیانه، آسیای مرکزی و شمال آفریقا) ARIN، (برای بیشتر شمال آمریکا، بخشی از دریای کارائیب و جنوب آفریقا) و LACNIC برای آمریکای لاتین و بخشی از دریای کارائیب). به زودی یک مرکز ثبت مخصوص آفریقا نیز شروع به کار خواهد کرد. نقش IANA اکنون در این فعالیت بسیار محدود است و عمدتاً به هماهنگی لازم در برخی تغییرات توزیع میان مراکز ثبت که ضرورتاً ایجاد می‌شود اختصاص دارد. شکایتی که در این زمینه مطرح می‌شود توزیع نامتناسب (نسبت به جمعیت انسانی) تعداد شماره‌های IPv4 است به طوری که چند سال پیش به نظر می‌رسید شماره کافی برای قسمت‌هایی از جهان مانند شرق آسیا موجود نباشد. در این زمینه سه نکته قابل ذکر است. نکته اول اینکه در بدو راه‌اندازی اینترنت که توسعه همه‌گیر آن و ظهور تجارت الکترونیک پیش‌بینی نمی‌شد، به نظر می‌آمد شماره‌های موجود عملاً غیرقابل استهلاک باشند و از اینرو به متقاضیان اولیه که عمدتاً دانشگاه‌ها، مراکز علمی و بعضی صنایع کشور آمریکا بودند با سهل‌انگاری بلوک‌های بزرگی از شماره‌های اینترنتی اختصاص یافت. ولی نکته دوم اینکه پس از جهانی شدن اینترنت و احساس کمبود شماره‌های IPv4 در بعضی مناطق جهان، از چند سال پیش یک برنامه به کارگیری شماره‌های استفاده نشده همراه با جابجایی شماره‌ها در

امریکای شمالی آغاز شد که منجر به اصلاح قابل ملاحظه‌ای در توزیع شماره‌ها شده است به طوری که نظر می‌رسد IPv4 تا سال‌ها کفاف نیاز را خواهد کرد. بالاخره نکته سوم ابداع یک سامانه شماره‌گذاری بسیار معظم به نام IPv6 است که استفاده از آن آغاز شده و احتمال استهلاک آن نمی‌رود. در اینجا لازم است به یک نکته اختلاف که اخیراً در مورد توزیع شماره‌های IPv6 بروز کرده است اشاره شود. در مقاله اشاره شده آقای ژائو رئیس ITU این پیشنهاد مطرح شده است که از آغاز، شماره‌های IPv6 یا بخش عمده‌ای از آن مانند پیش شماره‌های تلفنی برحسب هویت کشوری توزیع شود. این پیشنهاد ممکن است مورد استقبال کشورهای منطقه‌ای باشد که نیاز داشته‌اند تا بتوانند بخش قابل توجهی از شماره‌ها را به خود اختصاص دهند.

کرده‌اند گویای این تفاوت سلیقه است. موضوع حریم خصوصی در شئون دیگر اینترنت مانند فهرست‌های راهنما (directories) از جمله WHOIS راهنمای دارندگان دامنه‌های اینترنتی (نیز متجلی می‌شود و از مباحث پرمناقشه است. هر چند حصول نوعی هماهنگی در این زمینه خیلی بعید به نظر می‌رسد، ولی طرح مسایل و مشکلات می‌تواند نهایتاً در نزدیک‌سازی نقطه‌نظرها در طول مدت مؤثر واقع شود.

(2-2-3) جرایم و مشکلات حقوقی مربوط به تجارت الکترونیک

این مبحث بزرگ و پیچیده‌ای است که بخش عمده آن خارج از مقوله جرایم اینترنتی است ولی بخشی از مسایل مانند کلاهبرداری در فروش، on-line مخفی کردن فروش برای احتراز از پرداخت مالیات، قوانین مالیاتی ناهماهنگ در کشورهایی که دو طرف یکی معامله الکترونیک قرار می‌گیرند، سوء استفاده از کارت‌های اعتباری (که جزیی از آن به موضوع امنیت شبکه ربط دارد)، استفاده نامشروع از مشخصات مشتری برای ارسال تبلیغات (spam) و پاره‌ای مسایل دیگر در زمینه جرایم اینترنتی مورد بحث قرار گرفته است. حصول توافق در برخی مسایلی که صرفاً جنبه سوءاستفاده و جرم دارند محتمل به نظر می‌رسد.

(2-2-4) هزینه‌نگاری (۲)

در این زمینه طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌ها میان کشورها و فرهنگ‌های مختلف وجود دارد و قطعاً نمی‌توان انتظار داشت در حیطه اینترنت دسترسی به توافق ساده‌تر از حصول هماهنگی در زمینه قانونگذاری عادی باشد چه در اینجا مسایل حریم خصوصی پیچیدگی‌های جدیدی را پدید می‌آورد. ولی به نظر می‌رسد دست کم در یک زمینه نوعی تقارب نظر وجود دارد و آن موضوع هزینه‌نگاری کودکان است. در اکثر کشورهایی که اکنون اینترنت حضور اجتماعی مؤثر دارد نوعی منع هزینه‌نگاری کودکان جنبه قانونی پیدا کرده است. دیدگاه‌های نمایندگان قشرها و کشورهای مختلف در این زمینه بسیار نزدیک به نظر می‌رسد ولی مشکل اصلی اجرایی ساختن این نظرات بدون صرف هزینه فلج‌کننده است. این مقوله، مانند مبحث امنیت شبکه یک مبارزه پیگیرانه و همکاری جدی بین‌المللی می‌طلبد.

(2-2-5) Spam

استفاده‌کنندگان از پست الکترونیک در سراسر جهان به طور فزاینده‌ای با پدیده spam مواجه هستند که دریافت ناخواسته آگهی‌های تجاری، نامه‌های گمراه‌کننده و پیام‌های آلوده به ویروس‌هایی است که منبع سرقت از داده‌های رایانه و انجام کلاهبرداری هستند. بسیاری از این پیام‌ها از روش spoof استفاده می‌کنند که نشانی الکترونیک مجعولی را جایگزین نشانی واقعی فرستنده می‌کند. طبق تخمین‌های موجود، امروزه حدود ۶۵ درصد نامه‌های الکترونیک spam است در حالیکه در سال ۲۰۰۰ این رقم حدود ۱۰ درصد بود. منبع بیش از پنجاه درصد spam کشور آمریکا بیش از ۹۰ درصد کشورهای OECD هستند. این در حالی است که بیشترین ضرر اقتصادی ناشی از spam متوجه کشورهای در حال رشد است زیرا که از یک سو spam که به طور یکنواخت توزیع می‌شود، نسبت بالاتری از ورودی‌های اینترنتی این کشورها را که عرض باند محدود دارند تشکیل می‌دهد، و از سویی دیگر، همانطور که در آخر بخش اول مقاله اشاره شد، هزینه استفاده از ظرفیت اینترنتی در کشورهای در حال رشد بالاتر از هزینه متناظر در کشورهای پیشرفته صنعتی است. راه‌های مبارزه با spam عبارتند از:

1- مقررات و قوانین کشوری برای شناسایی و تعقیب قانونی متخلفان، با اینکه بسیاری کشورها در این رابطه قوانین و مقرراتی وضع کرده‌اند، موفقیت در این زمینه بسیار محدود بوده است، از یک طرف روش‌های فنی شناسایی پرهزینه‌اند و متخلفان بالقوه همواره توانسته‌اند با صرف هزینه کمتر سطح پیچیدگی روش‌های خود را ارتقاء دهند. از طرفی دیگر روش‌های شناسایی گاهی با قوانین حفظ حریم خصوصی و احتراز از شنود غیرقانونی دچار تناقض می‌شوند و این خطر وجود دارد که بعضی دولتها و مراجع به بهانه مبارزه با spam به حریم‌های دیگر وارد شوند.

2- چند سالی است که (1) IETF که بالاترین مرجع فنی و استاندارد سازی اینترنت است با مسأله spam درگیر شده و پیشرفتهای خوبی در زمینه مبارزه با spoofing یعنی جعل نشانی، حاصل شده است که امیدبخش است. هر چند این نوع spam درصد کوچکی از spam را تشکیل می‌دهد ولیکن بیشتر کلاهبرداری‌ها و spam آلوده به جرم‌های سنگین‌تر از این طریق صورت می‌گیرد.

3- در حال حاضر مؤثرترین راه عملی برخورد با spam شناسایی «توده پیامها (bulk mail)» توسط کارگزارهای دریافت‌کننده پست الکترونیک است. این روش است که Yahoo و Microsoft به کار می‌برند و سازمانهای مختلف در سطح محلی اعمال می‌کنند. این عمل دریافت‌کننده را تا حد زیادی از اتلاف وقت مصون می‌کند ولی اثری بر اتلاف عرض باند ندارد.

کار گروه راهبردی اینترنت چه گامی در زمینه مبارزه با spam می‌تواند بردارد؟ تجربه مشارکت بین‌المللی در این زمینه تاکنون چندان درخشان نبوده است. مثلاً جامعه اقتصادی اروپا، با آن که از کشورهای دارای فرهنگ‌های به نسبت مشابه تشکیل شده است و علیرغم کوشش زیادی که در راه هماهنگ‌سازی قوانین مقررات میان این کشورها صورت گرفته است، موفق نشده است که رهنمودی را که بیش از یک سال پیش به کشورهای عضو صادر کرد اجرا نمی‌سازد. در حال حاضر می‌توان پیشنهادهای زیر را در کار گروه مطرح کرد:

- 1- انتقال اطلاعات در مورد پالایش و مبارزه با آلودگی توده پیام‌ها.
- 2- نهادینه‌سازی تبادل اطلاعات در مورد تجربه مبارزه با spam از طرق قانونی و فنی.
- 3- توسعه مراکز تبادل اینترنتی (۱) میان کشورهای در حال رشد یک منطقه و نصب ابزار پالایش در این مراکز به منظور جلوگیری از هدر رفتن عرض باند کشورهای متصل. البته موفقیت این روش وابسته به توافقی‌های چند جانبه و هماهنگی میان کشورهای ذیربط است.

(2-3) حقوق مالکیت فکری

یکی از نتایج توسعه تجارت الکترونیک ظهور منازعات مالکیت فکری در بستر اینترنت بوده است. برجسته‌ترین مورد بحث در این زمینه موضوع امتیاز دامنه‌های اینترنتی است. حق استفاده از یک دامنه اینترنتی مالکیت محسوب نمی‌شود، بلکه امتیازی است که (معمولاً به مدت محدود) در ازای پرداخت حق اشتراک به استفاده‌کننده تعلق می‌گیرد. اینکه در چه شرایطی این امتیاز ناقض حقوق مالکیت ثبتی یا مالکیت فکری دیگرانی است که نسبت به این نام دامنه ادعا دارند و اینکه قوانین ثبتی و مالکیت فکری کشورها و معاهدات بین‌المللی ثبتی تا چه حد این مسایل را پوشش می‌دهند از حدود سال ۱۹۹۵ مورد توجه قرار گرفت. با توجه به نظرات گوناگونی که در مورد تعیین دادگاه صالحه کشوری

شده در يك کشور هستند که تابع قوانین کشور محل ثبت هستند ولي قلمرو فعالیت آنها ممکن است بین‌المللي، منطقه‌اي یا محدود به کشور خاصی باشد. بعضي از این سازمان‌ها صرفاً درگیر اینترنت هستند و بعضي دیگر بنابر نوع وظایف و اهداف خود با اینترنت مرتبط می‌شوند. در بین سازمان‌هایی که منحصرأ در قلمرو اینترنت فعالیت می‌کنند، معروفترین آنها ICANN و سازمان تابعه آن IANA است که بخش بعد منحصرأ به آن اختصاص دارد. گروه مهم دیگری از این دسته، گروه چهارگانه مراکز ثبت منطقه‌اي (2)(RIR) است که قبلاً به آنها اشاره شد. مناطق پوشش این چهار سازمان از هم تفکیک شده‌اند و رقابتي میان آنها برای توزیع شماره اینترنتی وجود ندارد. از طرف دیگر هر چهار سازمان مخالف مداخله دولتي در توزیع شماره‌هاي اینترنتی و به طور کلي حامي راهبري بخش خصوصي هستند. بعضي اختلافات میان این گروه و ICANN موجب شده است که چهار مرکز ثبت منطقه‌اي، تجمعي به نام سازمان منابع شماره‌اي (3)(NRO) به وجود آورند که به طور رسمي ثبت نشده است و به پشتوانه تفاهم‌نامه‌اي میان این مراکز عمل می‌کند.

اپراتورهاي سیزده کارگزاری‌شده گروه دیگری از سازمان‌هاي مؤثر در اینترنت را تشکیل می‌دهند. يکي از این اپراتورها، ISC، که قبلاً به آن اشاره شد، يك سازمان غیرانتفاعي است که به جهاتي اهمیت ویژه پیدا کرده است. این سازمان تهیه‌کننده BIND، نرم‌افزار غالب کارگزارهاي دامنه است، میزبانی دامنه بیش از ۴۰ TLD را به عهده دارد، و همانطور که اشاره شد با ابداع روش Arycast موفق شده است بدیل کارگزار ریشه F را در سراسر جهان پیاده‌سازي کند. تعداد زيادي از مراکز ثبت دامنه‌هاي کشوري مؤسسه‌هاي غیرانتفاعي و غیردولتي هستند. تجمع‌هایی نیز از مراکز ثبت وجود دارد که به صورت سازمان‌هاي غیرانتفاعي ثبت شده‌اند. مهمترین اینها CENTR و APNIC هستند. عضویت در CENTR برای مراکز ثبت دامنه کشوري همه کشورها آزاد است ولي هسته آن در اروپاست. غربی‌ترین عضو این سازمان، مرکز ثبت کانادا و شرقی‌ترین عضو آن مرکز ثبت افغانستان است، ولي ژاپن نیز به عنوان ناظر در آن شرکت دارد. مؤسسه APNIC عمدتاً کشورهای شرق و جنوب آسیا و اقیانوسیه را فرا می‌گیرد. شبکه‌هاي علمي - تحقیقاتي که معمولاً توسط دولت متبوع حمایت می‌شوند خود داراي تجمع‌هایی هستند که به صورت سازمان‌هاي غیرانتفاعي ثبت شده است. يك چنین مؤسسه TERENA است که بیشتر محور اروپايي دارد ولي کشورهایي از خاورمیانه (مانند ایران) و شمال آفریقا نیز در آن عضویت دارند. بالاخره باید از ISOC نام برد که يکي از قدیمی‌ترین تشکلهاي اینترنتی است. قبلاً به نقش ISOC در رابطه با IETF اشاره کردیم. لازم به ذکر است که ISOC دو بار به حمایت از شبکه اینترنتی در ایران برخاسته است. يك بار در اواخر سال ۱۳۷۲ که مدیریت وقت اینترنت (بنیاد ملي علوم آمریکا) با ورود ایران به شبکه، اینترنت و اعطاي دامنه .ir، مخالفت می‌کرد و سرانجام فشار و حمایت ISOC این امر را ممکن ساخت، و بار دیگر چند سال بعد، که بعضي عوامل بنیاد ملي علوم آمریکا به قطع ترافیک اینترنتی ایران اقدام کردند و مجدداً ISOC از جمله به سازمان‌هاي مهمي بود که به این عمل اعتراض کرد و ارتباط پس از دو هفته مجدداً برقرار شد.

(3-3) تشکلهاي بین‌الدولي عمومي

این تشکله‌ها عموماً یا زیرمجموعه‌هاي سازمان ملل متحد هستند یا با آن ارتباط نزدیک دارند. در واقع رسالتي در زمینه موفق ساختن فرایند WSIS و نیز موضوع راهبري اینترنت به عهده شخص دبیرکل سازمان ملل واگذار شده است. علاوه بر ارتباطات موردی و موضوعي که انواع سازمان‌هاي بین‌الدولي مانند یونسکو، سازمان تجارت جهانی (WTO)، سازمان‌هاي حقوق بشر و غیره گهگاه با اینترنت پیدا می‌کنند، دو سازمان WIPO و ITU ارتباط مستمرتری دارند که در اینجا به آن می‌پردازیم.

سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) عهده‌دار وظایف گسترده‌ای در زمینه معاهدات بین‌المللی در حیطه مالکیت ثبتی و فکری است و یک مرکز ویژه حکمیت و میانجیگری در امور اختلافات مالکیت فکری را شامل است. ورود WIPO به صحنه اینترنت با توسعه تجارت الکترونیک و مسایل مالکیت فکری و ثبتی که این پدیده به همراه داشت آغاز شد. یکی از وظایفی که از بدو تأسیس ICANN در اواخر سال ۱۹۹۸ برای آن پیش‌بینی شده بود سازمان بخشیدن به منازعات ثبتی و ادعاهای نقض مالکیت فکری در رابطه با دامنه‌های اینترنتی net، com و org بود. از اینرو در ماه‌های قبل از شروع به کار رسمی ICANN، متخصصان حقوقی WIPO سیاستنامه حل اختلاف و داوری که قبلاً به آن اشاره شد و آیین‌نامه‌های اجرایی لازم را برای سازمان جدیدالتأسیس تهیه کردند. علاوه بر دامنه‌های مرتبه اول فوق، اکنون تعداد دیگری دامنه مرتبه اول عمومی و بسیاری از دامنه‌های کشوری از نوعی مجموعه حل اختلاف مشابه استفاده می‌کنند. مرکز داوری WIPO با مراکز ثبت ۶ دامنه عمومی و بیش از ۴۰ دامنه کشوری منجمله ایران توافقتنامه همکاری در موارد حل اختلاف امضا کرده و تاکنون بیش از ۶۵۰۰ مورد را به نتیجه رسانده است. از سال ۲۰۰۱ کوششی در WIPO برای تهیه یک سیاستنامه حل اختلاف گسترده‌تر در زمینه دامنه‌های اینترنتی شروع شد که اسامی اختصاری و کامل کشورها و اسامی بعضی سازمانهای بین‌الدولی و بین‌المللی را نیز فرا می‌گیرد. WIPO، در ایجاد اجماع نظر در مورد این سیاستنامه تاکنون موفق نبوده است.

اتحادیه بین‌المللی مخابرات از راه دور (ITU) قدیمی‌ترین سازمان بین‌الدولی موجود در جهان است. آغاز کار این سازمان سال ۱۸۶۵ ثبت شده است. در حال حاضر ۱۸۹ کشور و تعدادی از شرکتهای بزرگ عضو ITU هستند. هزینه عضویت در ITU سنگین‌تر از آن است که اکثر سازمانها و شرکتهای فعال در اینترنت و مراکز ثبت اینترنتی از عهده پرداخت آن برآیند ITU. از سه بخش تشکیل شده است که عمدتاً یک بخش آن موسوم به ITU-T در ارتباط با بعضی مسایل اینترنتی قرار می‌گیرد. وظیفه این بخش مانند IETF تا حدود زیادی تهیه استاندارد است ولی استانداردهایی که در حیطه وظایف ITU-T قرار می‌گیرند اساساً مربوط به لایه‌های ۱ و ۲ (لایه‌های فیزیکی یا زیربنایی) هستند و تداخلی با کار IETF در لایه‌های ۳ و ۴ ندارد. با اینحال ITU-T در فعالیتهای IETF شرکت کرده است و با تحت الشعاع قرار گرفتن تلفن سنتی توسط اینترنت ITU-T، سعی کرده است خود را به طور فزاینده‌ای درگیر استانداردهای فنی اینترنتی کند. روش کارفنی در ITU-T از طریق گروههای موسوم که «گروههای مطالعه» است. نتایج گروههای مطالعه باید با اجماع مورد تصویب قرار گیرد تا به عنوان استاندارد رسمی ابلاغ شود. برخلاف RFCها که به طور رایگان قابل دسترسی‌اند، استانداردهای ITU باید به قیمت نسبتاً بالایی خریداری شوند. مهمترین امتیازی که ITU در زمینه اینترنت تاکنون کسب کرده است مربوط به موضوع ENUM است که توضیح داده خواهد شد. پروتکل ENUM شیوه‌ای برای نگاشتن شماره‌های تلفن معمولی به نامهای دامنه است که نوعی تلفیق تلفن و اینترنت را ممکن می‌سازد. این پروتکل توسط IETF تدوین و اعلام شد IETF و IAB قصد داشتند توزیع دامنه‌های کشوری مربوط به این پروتکل را کاملاً در اختیار سازمان اروپایی RIPE-NCC قرار دهند و ITU اصرار داشت به سبب ارتباط با موضوع تلفن، این امتیاز در اختیار ITU قرار گیرد. طبق مصالحه‌ای که صورت گرفت RIPE-NCC مجری طرح خواهد بود ولی باید موافقت ITU را در هر مورد واگذاری کسب کند. زمینه‌های دیگری که ITU در آن فعال بوده است تدوین بعضی استانداردهای چند رسانه‌ای (multimedia) و استاندارد کیفیت خدمات VOIP است. کمرنگ شدن اهمیت مخابرات سنتی در مقایسه با اینترنت، عدم توانایی رقابت فنی با IETF، و به طور کلی کارایی ضعیف در مقایسه با حجم سازمانی (بودجه سالهای اخیر ۱۴۰ میلیون دلار در سال، یعنی هفتاد برابر بودجه سالانه IETF بوده است). باعث شده است که ITU در چند سال

اخیر کوشش کند فعالیت خود را از زمینه فنی به سوی زمینه‌های سیاست‌گذاری جا به جا کند. اتکای ITU در این زمینه عمدتاً به کشورهای در حال رشد به خصوص بخش دولتی و وزارتخانه‌های پست، تلگراف و تلفن بوده است که خود را در اکثر میادین تشکیلاتی اینترنتی منفعل و بی‌پناه احساس می‌کنند و بعضی در ITU نوعی قیم و تریبون یافته‌اند.

(3-4) تشکلهای بین‌الدولی با عضویت محدود

در اینجا مقصود تشکیلاتی مانند اتحادیه اروپا، شورای اروپا APEC، ASEAN، G8، OECD، و امثال آنهاست که هر یک بنا بر تعریف مجموعه مشخصی از کشورها را دربرمی‌گیرند. سازمانهای ذکر شده در بالا (و بعضی دیگر) هر یک در مورد بعضی مسایل سیاست‌گذاری اینترنت نظرات مشخصی اعلام کرده‌اند یا با کمک به احداث زیربنای سخت‌افزاری در کشورهای عضو و کمک مالی به رواج اینترنت مثلاً در بخش علمی موقعیتی برای اعمال نظر در بعضی امور اینترنتی کسب کرده‌اند. بالاخص شورای اروپا و OECD در رابطه با حفظ حریم خصوصی و مندرجات) WHOIS راهنمای دامنه‌های اینترنتی ثبت شده) مواضعی سختگیرانه‌تر از عملکرد فعلی و توصیه‌های ICANN اتخاذ کرده‌اند، و بعضی دیگر در زمینه امنیت شبکه و هماهنگی مسایل حقوقی دست به اقداماتی زده‌اند. در حال حاضر نقش این دسته از تشکلهای کم‌رنگ‌تر از سه دسته دیگر است ولی به نظر می‌رسد در آینده بعضی از این گروهها، بالاخص جامعه اروپا، حضور فعالتری در صحنه اینترنت پیدا کنند.

بخش ۴. آیکن

همانطور که دیدیم در دوران اولیه اینترنت، اداره امور اینترنت با توافقهایی غیررسمی میان گروههایی توزیع شده بود که ریشه دانشگاهی و تحقیقاتی داشتند و عمدتاً در خاک ایالات متحده آمریکا به فعالیت مشغول بودند. در مواردی که نوعی تصمیم‌گیری مرکزی ضرورت داشت، مانند توزیع منابع اینترنتی و برخی هماهنگی‌ها در استفاده از آنها، بنیاد ملی علوم آمریکا (NSF) که سرمایه‌گذاری اولیه در اینترنت را انجام داده و در آن زمان تأمین‌کننده اصلی هزینه‌های کار گروههای اینترنت و نیز شبکه اینترنت وقت

2- کشورهای بزرگ صنعتی، به خصوص آمریکا، طی سی سال گذشته سرمایه‌گذاری هنگفتی هم از نظر مالی و هم از نظر نیروی انسانی در اینترنت کرده‌اند و اقتصاد، صنعت، و وضعیت علمی آنها اکنون شدیداً به اینترنت و نظام غیرمتمرکز آن وابسته است. این کشورها به هیچ وجه اجازه نخواهند داد یک دگرگونی ریشه‌ای در نحوه سازماندهی و مدیریت اینترنت رخ دهد.

اگر این دو مشاهده را بپذیریم، واهی بودن شعارهای تبلیغاتی «تغییر حاکمیت اینترنت» کاملاً روشن می‌شود. متأسفانه بعضی سازمانهای بین‌الدولی، بالاخص ITU، که اهداف خاص خود را دنبال می‌کنند، در اطلاع‌رسانی ناقص و یک طرفه که بعضی دولتمردان کمتر آگاه کشورهای توسعه نیافته را تحت تأثیر قرار داده است بی‌اثر نبوده‌اند. در واقع انتظاری که می‌توان از ار گروه راهبري اینترنت داشت در نهایت پاسخگویی به مسایل مطروحه در دستور کار WGIG است. اگر به فرض بعید، همه این مسایل به صورت رضایتبخشی برای همه اقشار در WGIG به حل مطلوب برسند، هنوز اثر آن بر «حاکمیت» یا «راهبري» اینترنت بسیار اندک است. کشورهای در حال رشد نباید به برنامه WGIG و WSIS زیاد دل ببندند، کلید توسعه اینترنت، فعالیت داخلی کشورهاست و تجربه سی ساله اینترنت مسیر صحیح و منطقی را به ما آموخته است. متأسفانه گرایش به تمرکز و کنترل دولتی مشخصه اصلی برخورد با اینترنت در بسیاری از کشورهای در حال رشد است و تا این روند تغییر نکند، این کشورها همچنان «در حال رشد» باقی خواهند ماند.

این یک واقعیت است که کشورهای توسعه نیافته از اینترنت کمتر بهره گرفته‌اند و به طور کلی میزان بهره‌وری کشورها از اینترنت تا حد زیادی متناسب با وضعیت عمومی اقتصاد، صنعت، و خبرگی علمی آنهاست. در این شرایط راه بخردانه این است که هر جامعه منافع و انتظارات واقع‌بینانه خود را به طور دقیق شناسایی کند، «کار گروه راهبري اینترنت» به جای پرداختن به مسایل کلی مدیریتی، کوشش کند، راهکارهای عملی برای حل بعضی مسایل مبتلا به، نه ارضای اقتدارگرایی‌های گروه‌های خاص، بی‌اندیشد. کشورهای در حال رشد را معمولاً به دو دسته تقسیم می‌کنند، یک دسته از وضعیت توسعه بهتری برخوردارند (مانند ایران) و دسته دیگر که وضعیت بسیار مایوس‌کننده‌ای دارند. هیچ‌یک از دو گروه نمی‌تواند نفعی جدی در درگیر شدن در مسایل کلان مدیریتی اینترنت داشته باشد و ورود به این مسایل در واقع به مثابه آلت دست قدرتهای بزرگ قرار گرفتن است. گروه کشورهای بسیار ضعیف واقعاً نیازمند هرگونه کمک بین‌المللی است ولی معلوم نیست توسعه اینترنت تا چه حد از ضروریات مهم آنهاست. برای کشورهای در حال رشد می‌توان مجموعه‌ای از مسایل مطرح شده در بخش ۲ را در اولویت قرار داد:

1- مبارزه با spam که در حال حاضر فشار هزینه‌ای هنگفتی بر این کشورها وارد می‌کند.
2- نهادینه ساختن تشکلهای علمی- فنی برای آگاهی مستمر از پیشرفتهای فناوری شبکه به خصوص به منظور مبارزه با آفت و تأمین امنیت شبکه.

3- ایجاد مراکز اتصال منطقه‌ای به منظور تعدیل نرخ اتصال شبکه و کوشش برای کسب یارانه از مجامع بین‌المللی و بین‌الدولی برای توسعه شبکه‌های فیبرنوری منطقه‌ای و کشوری.

4- همکاری در ایجاد CERT های منطقه‌ای.

5- کوشش برای ایجاد نظام حقوقی بین‌المللی ناظر بر موارد حل اختلاف در مورد دامنه‌های عمومی اینترنتی به نحوی که دادگاههای کشور محل اقامت قانونی مرکز ثبت مادر مرجع نهایی نباشد. حتی در صورت حصول موافقت عمومی در مورد این مسایل، عملی ساختن آنها منوط به تشکیل کارگروه‌های فنی با صلاحیت است. بنابراین نهایتاً توسعه نیروی انسانی در داخل کشور هم در زمینه فنی و هم در زمینه حقوقی و سایر زمینه‌های وابسته، پیشنیاز توان بهره‌گیری از هرگونه توافق

بین‌المللی خواهد بود.

پی‌نو‌س‌ها

(1) مرکز ثبت دامنه (ir، پژوهشگاه دانش‌های بنیادی)، دانشگاه صنعتی شریف. این مقاله به سفارش مرکز پژوهش‌های ارتباطات تهیه شده است. مسئولیت محتوای مقاله با نویسنده است.

(2) World Summit on Information Society

(3) Working Group on Internet Governance

(4) نقل از ماده ۱۳ «برنامه عملیاتی» مورخ ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳-WSIS Document :

03/GENEVA/DOC/5-E

(5) "48... The international management of Internet should be multilateral, transparent and democratic, with the full involvement of governments, the private sector, civil society and international organizations. ..." (<http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>)

(6) نویسنده مقاله از آقای سیامک کاظمی برای ارائه این پیشنهاد سپاسگزار است.

(1) Internet Corporation for Assigned Names and Numbers

(1) (<http://www.InternetGovernance.org>) Internet Governance Project

(2) H.Zhao

(3) ITU and Internet Governance در:

<http://www.itu.int/ITU-T/tsb-director/itut-wsis/files/zhao-netgov01.doc>

(1) <http://www.un.org/NeNS/Press/docs/2004/pi/620.doc.htm>

(2) Markus Kummer

(1) County Code Top Level Domain

(2) Generic Top Level Domain

(3) Root Server

(4) مخفف Internet Assigned Numbers Authority

(5) Jonathan Postel

(1) <http://www.nro.net/documents/nro17.html>

(1) Internet Systems Consortium

(1) مخفف CERT Computer Emergency Response Team است.

(2) pornography

(1) مخفف Internet Engineering Task Force ستاد مهندسی اینترنت

(1) Internet Exchange Point

(2) مخفف Uniform Dispute Resolution Policy

(1) مخفف Internationalized Domain Names

(1) Packet switching

(2) Vinton Cerf

(3) Robert Kahn

- (1) W3 Consortium
- (2) Internet Society
- Request For Comment مخفف(3)
- Internet Architecture Board مخفف(4)
- Internet Engineering Steering Group مخفف(5)
- (1) Tim Berners-Lee
- Regional Internet Registry مخفف(2)
- Number Resources Organization مخفف(3)
- (1) Paul Twomey
- (2) <http://www.icann.org/announcements/announcement-16nov04.htm>
- (1) At-Large
- (2) <http://www.icann.org/announcements/24nov04-2.htm>